

PRIEDAS

MENAS LITERATŪRA MOKSLAS

2005 GRUODŽIO 31 d.

DRAUGO ŠEŠTADIENINIS PRIEDAS

Nr.252 (49)

Vaikas — tai gležnas ir gražus augalas

Pokalbis su vaikų rašytoju ir režisieriumi Vytautu V. Landsbergiu apie vaikystę, vaikus, tėvystę ir kitus dalykus ...

– Ar Jūs pastebėjote, kada prasideda ir kada baigiasi vaikystė?

– Manau, kad vaikystė yra ne amžius, o būseną. Kristus sako: kai būsite kaip vaikai, tik tada įžengsite į dangaus karalystę. Nemanau, kad reikia suvaikėti arba laukti, kol dantys iškris ar prisireiks sauskelnų. Vaikystė yra skaistumo, džiaugsmo būseną, pilnatvės pojūtis, kad viskas yra gerai, pasaulis yra gražus, tu atėjai džiaugtis ir būti laimingas. Gyvenimas ritasi bangomis: gimstame vaikais, paskui subręstame, o tada vėl pradėdami ieškoti ir grįžti į pradžią. Kam pavyksta anksčiau sugrįžti, tas ilgiau gyvena laimingas. Grįžęs nusimeti kaukes, kurias tau priklijavo mokykla, darbovietė, visuomenė. Taigi vaikystė, man atrodo, yra amžinas ratas ir žmogus vis jame sukasi.

– Ar dabartiniai vaikai panašūs į Jūsų bendraamžius vaikystėje?

– Taip, tai ta pati būseną ir visų pirma – laisvė. Vaikai yra nevaržomi, jie yra savimi, jie nebijo ir tuo skiriasi nuo suaugusiųjų. Vėliau juos kas nors išgąsdina, pasako, kad reikia bijoti. Bet gimęs vaikas šitą pasaulį priima kaip neagresyvų, gerą ir mielai jam žaidžia, juo džiaugiasi...

Manau, kad laisvė visur ir visada yra vienoda, galima tik klausti, kada jos buvo daugiau – dabar ar anksčiau. Keistas dalykas: nors so-

Jono Kuprio nuotrauka

Vaikystė yra skaistumo, džiaugsmo būseną, pilnatvės pojūtis, kad viskas yra gerai, pasaulis yra gražus, tu atėjai džiaugtis ir būti laimingas.

vietmečiu, mano formaliosios vaikystės metais, daug kas buvo draudžiama, bet vis tiek susirasdavome laisvę, eidavome ten, kur negalima, ieškodavome ten, kur uždrausta. Mokykloje pradėdavome skaityti Rerichus, ieškoti atsakymų Kastanedos knygose, pasinerdavome į romantizmą *Rugiuose prie bedugnės, Pienių vyne, Mažajame prince*. Šios

knygos iki šiol man yra „biblinės“. O dabartiniai vaikai gavo labai keistą įrenginį – kompiuterį, kurio mes neturėjome. Kompiuteris gi labai sendina – pasaulis darosi nebeįdomus. Kompiuteris pats savaime yra niekas: jame nėra nei informacijos, nei emocijos, jis yra tik galimybė. Jeigu vaikas yra silpnas už kompiuterį, tai šis įrenginys jį „suvalgo“ – kaip alkoholis. Aš įsivaizduoju, kad alkoholis yra dvasia. Jeigu tu esi stipresnis už alkoholio dvasią, tu gali jį vartoti, su juo žaisti, rasti tam tikrų kūrybinių sąsąukų. Tačiau jeigu tu esi silpnas, tai alkoholis tave „suvalgys“. Taip ir kompiuteris silpnam žmogui diktuoja savo žaidimo taisykles. Jis ištraukia iš pašamones šiukšlyną visokius porno, teroro, kraujo

dalykus. Juos mėto tol, kol pasidaro baisu ir negera gyventi, užsidarai kambarį ir su pasauliu pradėsi bendrauti tik per kompiuterį. Štai tada nebežinai, kaip kvepia gėlės ir kad karvė duoda pieną, nes manai, kad pienas iš karto pakelias.

– Taigi šiuolaikinis pasaulis kelia tam tikrą grėsmę vaikams? Nors turbūt ir dabar matote laimingų vaikų?

– Matau. Tiesiog pasaulis dabar turi dvi puses, ir buvo dvipusis, kai aš buvau jaunas. Pasaulis yra ir geras, ir blogas, jis ir gražus, skaistus, o tuo pačiu ir agresyvus, piktas. Svarbu, koks tu pats esi ir

Nukelta | 2 psl.

Jono Kuprio nuotrauka

ŠIO ŠEŠTADIENIO PRIEDO PUSLAPIUOSE

Vaikas — tai gležnas ir gražus augalas • Lietuvos himno istorija • V.D.U. Lietuvių išeivijos instituto leidinys • Kinematografiškame romane — šizofreniškas 21a. keleivis • Šeštadieninio priedo turinys— 2005 metai

Jono Kuprio nuotrauka

Vaikai

Atkelta iš 1 psl.

su kuria puse bendrauji, kuri pusė tau atsiskleidžia. Man įsiminė gražus, amžinatilsį, monsinjoro K. Vasiliausko pasakymas – viena moteris jam guodėsi, kad Lietuvoje visi žmonės pikti, negerai, jai taip čia bloga, o jis nustebęs ir klausia: „Pone, kur juos matėte? Aš niekada nesutinku tokių žmonių“. Pasakyta su humoru, bet čia slypi labai didelė išmintis: tu sutinki tokius, koks tu pats esi. Gali pritraukti piktus, agresyvius, skaudinančius asmenis, bet gali matyti ir labai daug gražaus, sveiko jaunimo.

– O ką jūs pagalvojate, kai gatvėje išvystate verkiantį arba iširdusį vaiką? Ar nemanote, kad jame atsispindi aplinkiniai?

– Manau, kad vaikas yra savo tėvų atspindys. Svarbus netgi pradėjimo momentas: jeigu tėvai jį tvėrė kankinami baimės, gašlumo, nesveikai euforiškai pakylėti, tai vaikas perima visas to momento savybes. Vėliau tokį vaiką dažnai tenka tiesinti, jam padėti. O jeigu tėvai yra labai sąmoningi, ramūs, mylintys, jeigu jie kuria vaiką kaip didžiausią Dievo kūrinį, tai toks vaikas gimsta ramus. Nieko nėra atsitiktinio. Kai tėvai skiriasi piktuoju, kai nekenčia,

negali vienas kitam atleisti, vaikas viską sugeria ir pradeda keršyti tėvams, visuomenei. Šeima, kaip pagrindinė visuomenės ląstelė, yra pažeista. Neaišku – ar tai vėžys, ar tai tiesiog kažkokia kita, besikurianti XXI amžiaus santykių forma, kurios aš neatpažįstu ir daugelis nežinom, kaip tai išsivystys. Tokiuose žurnaluose kaip „Panelė“ gašlumas nūnai propaguojamas labai ankstyvo amžiaus grupei, o kitokios spaudos jaunimui kol kas dar neturime, TV laidų tai pat.

Šiame besikeičiančiame pasaulyje aš jaučiu palankumą tradicinei šeimai – tai ląstelei, kurioje yra ir tėvas, ir mama...

...kurioje, perfrazuojant vieną dainą, meilės niekada nebus per daug.

– Taip, taip, kurioje dominuoja meilė ir – pagarba, kurios taip trūksta šiandieninės Lietuvos šeimoms. Ją reikia pradėti ugdyti nuo pagarbos Dievui, artimui, savo vaikui. Dažnai matau tėvus, kuriems atrodo, kad vaikas yra jų daiktas ir jį galima nuobliuoti, prikalti vinį ir pa-

kabinti ant sienos, išmesti, jeigu nusibodo, nusipirkti naują. Galvojama labai klaidingai, nes iš tikrųjų vaikas yra Dievo dovana. Dovana tau duota pasaugoti, tu jos neturi, nes Dievas yra jos turėtojas. Kai ateis laikas, jis dovaną pasiims, o tavo darbas – ją išpuošti, išpuoselėti. Taip tu tarsi garbini Dievą ir jo kūrinį.

– Suprantu, kad jums būti tėvu nesunku. Bet turbūt atsimenate reklamą su užrašu „Tėvystė veža!“, kur agitacija už tėvystę lyg ir liudija, kad sąmoninga tėvystė vis dar retas atvejis.

– Aš nežinau, kas yra sunku. Būna visokių momentų... Bet pasaulis susideda iš vienybės, iš pagarbos antrajai pusei. Pilną laimę išgyveni ne būdamas vienas ir laikdamas ką nors pavergęs, o tada, kai esi dviese. Tokia šeima man patinka ir tokioje niekada nejauti nuovargio. Tada ir vaikus auginti yra ne darbas, o malonumas, šventė. Aišku, tą būseną ne taip lengva pasiekti, jaunas būdamas dažnai

iš tikrųjų vaikas yra Dievo dovana. Dovana tau duota pasaugoti, tu jos neturi, nes Dievas yra jos turėtojas. Kai ateis laikas, jis dovaną pasiims

klysti. Tačiau kai bręstant apima noras gyventi laimingai, pajunti, kad užtenka susitarti, susėsti, pasikalbėti, paprašyti, kad būtum mylimas taip, kaip tu nori, išklausti savo antros pusės norų. Jeigu įmanoma – tada gyveni, o jeigu ne... Aš iš tikrųjų nesu skyrybų priešininkas. Manau, kad kartais vaikui geriau gyventi ne dirbtinoje šeimoje, kur apsimelavę tėvai kažką slepia, tvyro įtampa. Atžala turi matyti laimingus tėvus, gerbiančius vienas kito apsisprendimą, mylinčius vaiką, skiriančius jam dėmesį. Taigi tarpusavio santykiams nėra taisyklių. Svarbiausia – nepažeisti vaiko.

– Jūs esate ir senelis. Ką galite pasakyti apie šią būseną?

– Aš iš tikrųjų jos nesuprantu. Mano kompiuteryje dar nėra „failo“, kuris įsijungtų, kai pasigirsta „Seneli!“ Žinau esąs senelis, bet mažieji labiau panašūs į mano vaikus, negu į anūkus, nes skirtumas nuo jauniausios dukros yra metai, pusanturę. Bet džiaugiesi kaip artojas, kuris mato, jog užaugo neblogas derlius, prinoko ar noksta daug obuolių.

– Ar valstietiškus įvaizdžius atsivežėte iš provincijos? Kur jūs dabar esate daugiau: provincijoje ar didmiestyje?

– Turbūt per pusę. Labai norėčiau būti anykštėnas ir Anykščiuose, tačiau deja, gyvenimo aplinkybės ir vaikų mokyklos po poros metų pargynė į Vilnių. Pagrindinė priežastis buvo nepritapę vaikai: išrauti iš Vilniaus jie neįleido gilių

Jono Kuprio nuotrauka

Šiame besikeičiančiame pasaulyje aš jaučiu palankumą tradicinei šeimai – tai ląstelei, kurioje yra ir tėvas, ir mama...

šaknų Anykščiuose ir vis degė noru sugrįžti. Pamačiau, kad turiu jų klausyti, nes jie yra mano mokytojai, jie žino, ką turėtų daryti, ko siekti.

– Bet turbūt suspėjote pamatyti provincijos vaikus? Taigi susipažinote ir su didmiesčiu, ir su provincijos mažamečiais.

– Mačiau. Bet nenorėčiau būti kritiškas, nes tai labai dvilypiai dalykai. Tokio nuosirdumo, paprastumo ir vaikiškumo, kokio yra provincijoje, Vilniuje jau retai tepamatysi. Kita vertus, mažieji miesteliai serga apatijos ir nenorėjimo nieko daryti liga, nes nėra veiklos pasiūlos. Rudens, žiemos vakarais absoliučiai nėra ką veikti: kino teatro nebėra, teatro nėra, telieka alus, kažkokios keistos diskotekos, sėdėjimai su cigaretėmis parke ant suoliuko. Labiausia ir jaudino, kad nepavyko ženkliau prisidėti prie provincijos progreso. Tarkim, švietimo reforma – daugelis specialistų sako, kad tai Švietimo ministerija – pati nesėkmingiausia iš Lietuvos ministerijų. Kalbama ir apie tai, kad švietimo reforma nepasisekė. Ypač tas jaučiama provincijoje. Galbūt Vilniuje, Kaune, Klaipėdoje, kur esama ir privačių mokyklų, konkurencija natūraliai reformuoja sistemą, koreguoja mokytojų darbo metodus.

– Vienas bičiulis pasiskundė, kad juo labiau auga vaikas, tuo mažiau tepriklauso tėvams. Ar jūs nejauciate tokio natūralaus nutolimo? Ir jeigu ne, tai kuo atrakinatė dures į augančių vaikų pasaulį?

– Apskritai vaikų priklausymas tėvams yra labai sąlyginė formulė. Manau, kad taip nėra ir negali būti. Vaikai yra laisvi ir kuo jiems daugiau iš karto duodi, tuo jie geriau auga, nes patys žino, kaip jiems reikia užaugti, kokias klaidas padaryti. Kartais, kai tėvai vaikui neleidžia padaryti kokios nors kvailystės, šis užauga nelaimingas. Paskui gyvenime jis padaro keturgubai didesnę chuliganystę. Geriau tegul jis vaikystėje išdaužia langą, tegul atsiima už tai diržų ir bus su juo ramu. Taigi aš į vaiko išdaigas žiūriu gana atlaidžiai, leidžiu daužyti ir už tai nebaudžiu, bet tada gaunam abu galimybę pasikalbėti. Mes susėdam ir aptariam energijos praradimą. Paaiškinu, kad dabar jis, ko gero, sulauks bausmės iš mokytojų, iš aplinkos, kad gyvenime labai dažnai taip būna: jeigu kam nors padarai negera, tai ir tau padaro. Pavyzdžiui, jeigu tu ant kito žmogaus tvoros nupiešei grafitti, tai ir ant tavo tvoros taip pat gali atsirasti piešinys – kaip tavo elgesio pasekmė. Kuo anksčiau pradėdi kontroliuoti savo elgesį, neskriausti kitų, tuo geriau. Bet šito negali paaiškinti tuščioje vietoje, tam daž-

niausiai reikia pavyzdžio iš paties vaiko gyvenimo. Apskritai klaida yra dieviškosios prigimties dalykas.

– Stabtelėkim prie Jūsų, rašančio vaikams. Rašyti mažiesiems ėmėte sąmoningai, ar – „taip išėjo“?

– Iš tikrųjų pradžia buvo visiškai atsitiktinė. Niekada neplanavau būti vaikų rašytoju. Man labai patiko parodijos, mokykloje labai mėgau rusų rašytoją Danilą Charmsą ir absurdo poetiką. Simpatijos paveikia: tam tikrus dalykus imiesi plagijuoti arba perkeli į savo fantazijų pasaulį. Universitete pradėjau rašyti absurdo miniatiūras apie Rudnosiuką. Man Vytės Nemunėlio personažas buvo labai artimas ir aš draugams per nuobodžias paskaitas siuntinėčiau savo parašytus tekstelius, o jie man atrašydavo. Paskui išvažiavau studijuoti į Gruziją, tada savo vyriausiam septynmečiui sūnui, kuris buvo likęs Lietuvoje, pradėjau rašyti pasakas, irgi apie Rudnosiuką. Grįžęs istorijas sudejau ir išleidau knygelę. Tai buvo pirmas bandymas pasakomis informuoti savo vaiką, nes geriau paveikia ne tiesioginis mokymas ar pabarimas. Visokios istorijos apie Rudnosiuką, kuriam po lova smirdėjo kojines, vabalai užtroško ir pelės streikavo. Netikėtai man pasisekė – knyga buvo pripažinta geriausia tų metų knyga vaikams. Pripažinimas suteikė akstiną pagalvoti apie šį žanrą, kuriame sekasi, prie kurio gal būtų įdomu grįžti. Visi mano vaikai netiesiogiai išreikalauja tam tikros informacijos. Jonas labai mėgo kalandūrus ir turėjo lingvistinę mąstyseną, tai mes kartu su juo kūrėme *Obuolių pasakas* – kvailiodami, spėliodami, ką vienas žodis gali reikšti kitame kontekste. O Julija pradėjo klausinėti apie angelus, kas jie yra. Tada ir pajutau, kad reikia pakrapštyti galvą ir atsakyti vaikui į jo klausimus.

– Ir taip gimė *Angelų pasakos*?

Taip. Keista, bet tie dalykai, kuriems aš buvau rimtai pasiruošęs ir kuriuos norėjau labai rimtai daryti, tarsi nesukėlė atgarsio visuomenėje. Spektakliai apie Vilių Orvydą, kurie man atrodė svarbūs ir reikalingi, vyksta pustuštėse salėse ir dėl to kartais pradedu jausti, kad gal jų net ir nereikia. Dokumentinius filmus dar galima padėti į archyvą ateities kartoms, o štai spektaklio ten nepadėsi. Vaikams gi rasiu visiškai kvailiodamas, atsipalaidavęs, o dabar staiga pakvietai į Gioteborgo knygų mugę ir mano knygos išėina į žmones. Atėjo toks laikas, kai lyg ir išmetimui skirtas akmuo tapo kertinis. Man pasidarė įdomu, aš matau auditoriją, kuriai

Nukelta į 4 psl.

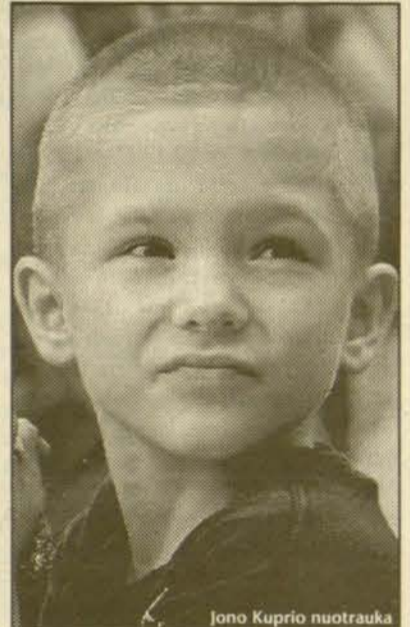
Nieko nėra atsitiktinio. Kai tėvai skiriasi piktuoju, kai nekenčia, negali vienas kitam atleisti, vaikas viską sugeria ir pradeda keršyti tėvams, visuomenei.

Jono Kuprio nuotrauka

Vytauto Maželio nuotrauka

Jono Kuprio nuotrauka

Vytauto Maželio nuotrauka

Vaikai

Atkelta iš 3 psl.

reikia knygų, važinėju, su ja bendrauju.

– Ko Jus klausinėja jaunesni skaitytojai? Ar jie patiki knygomis kaip realybe?

– Ne, labai dažnai mūsų pokalbiai mokyklose išvirsta į kažkokią keistą meditacinę formą, pasibuvimą kartu. Pradedi jausti, kad vaikams tarsi nėra su kuo pasišnekėti apie labai elementarius dalykus: apie seksą, narkotikus, tėvų ir vaikų santykius, mistinius išgyvenimus, apie Dievą. Jie yra labai labai išmintingi, bet savo aplinkoje neturi su kuo visu tuo pasidalinti. Dalis jų pradeda jaustis tarsi nevykėliais. Visi domisi „Baru“ ir kitomis televizijos laidomis, o jie – ne, todėl klausia savęs: ar mes „durni“ esam, ar mes neišsivystę? Tada atvažiuoji ir sakai: ir aš toks pat neišsivystęs, man irgi tai neįdomu. Tada mes kalbamės, pavyzdžiui, apie *Mažąjį princą*, kas ten svarbu, užkoduota. Taigi literatūra būna formali dingstis pasikalbėti apie daug rimtesnius dalykus, nes knygas jie gali paskaityti. O kaip jos gimė, kodėl, ką aš tuo norėjau pasakyti, yra visai neesminiai klausimai. Esmė – ką vaikai norėtų pasakyti, kas jiems yra svarbu, kas skauda ir kaip tai išgirsti.

– Kuri knyga iš Jūsų parašytųjų Jums yra mylimiausia? Nors turbūt tai beprasmiškas klausimas, nes juk neįmanoma pasakyti, kuris vaikas mylimiausias.

– Taip. Parašai ir palieki. Galbūt įdomiausia yra tai, ko neparašai. Stengiuosi neprisiršti prie savo kūrybos, nes ji yra tarsi mandala: tu ją sutvėrei ir – viskas, jos nebėra. Įdomiausios knygos yra tos, kurios rašomos, kurios dabar spausdinamos. Knyga – tarsi nėščia moteris: žaviesi tuo, kas bus, nes dar nepažįsti. O gimęs kūdikis, žiūrėk, jau ir pats bėgioja, jauti, kad viskas su juo aišku, padėsi kiek gali, bet jis jau yra asmenybė. Taip ir knygos: jos turi savo dvasią, savarankišką gyvenimą. Labai dažnai išrinka netgi nuostaba, kai paimi į rankas savo parašytą knygą ir supranti, kad jinai jau nebe tavo, ji jau kažkoks reiškinys, kuris gali tau visai nebepatikti.

– Ar pastebėjote skirtumą tarp skaitytojų berniukų ir mergaičių?

– Per knygų muges tai akivaizdžiai matai, kad mergaitės perka rausvu viršeliu *Pelytę Zitą* (personazė moteriškos lyties), o berniukai mėlynąjį *Dominyką*... Šiek tiek gaila, kad taip, nes abiejose knygose aprašoma meilės istorija, taigi šios knygos apie abudu, apie *in* ir *jan*. Bet dažnai apsirinkti galvodamas apie auditoriją. Man buvo staigmena, kai „Vagos“ leidyklai atlikus apklausą sužinojau, jog *Rudnosiuko istorijas* labiausia perka studentai – taigi aš nepataikiau parašyti vai-

kams, skaito suvaikėję studentai. Bet tai smagu.

– O kaip manote, ar auklėti sunkiau berniukus ir mergaites?

– Manau, kad nieko negalima numatyti ir kiekvieną vaiką tenka auklėti intuityviai, jausti vaiką. Taip sutapo, kad pirmieji mano vaikai buvo sūnus, o paskui gimė trys mergaitės. Taigi augindamas sūnus aš pats buvau jaunesnis ir šurkštesnis, man atrodė, kad berniukams reikia vyriško kietumo. Gimusios mergaitės mane nuginklavo, joms nebenturi jokios valios pasakyti ką nors griežčiau ar tuo labiau – pakelti prieš jas ranką ar balsą. Aš pasiduodu moteriškam subtilumui, jame maudausi, juo džiaugiuosi.

Matyt, kad kiekvienas vaikas pasiima tai, ko jam reikia. Tėvai gali verstis per galvą, stengtis, bet jei vaikas nenorės groti smuiku, tai jo ir nepriversi arba vaiką dvasiškai nužudysi, paralyžiuosi. Vaikai dažniausia sukyla ir pasirenka savo literatūrą, pomėgius, draugus, vėliau – žmonas.

– Žodžiu, tėvai gali palydėti vaikus, bet negali jų reguliuoti.

– Taip, čia yra pasaulis, kuriame nėra taisyklių, išskyrus meilę ir – auklėjimą savo pavyzdžiu. Geriausia pažūrėti į save. Jeigu tavo vaikas neklauso, keisk save, o tada pasikeis ir vaikas. Kartais mes susėdam su Ramune, mano žmona, pasišnekam, kada pasibarėm ir kaip tai atsiliėpė vaikui. Geriantis, rūkantis tėvas negali raginti vaiką negerti ir nerūkyti. Dažnai sakau, kad vaikai yra didžiausi mokytojai. Kartą devynmetis Jonas man pasakė: tėti, tu rūkydamas man darai gėdą. Sutrikęs pasiteisinu, kad visi žmonės rūko, o jis man vis tiek tvirtina, kad nepatogiai besijaučias matydamas savo tėvą rūkantį. Ir staiga aš pasijutau blogai, nes esu atsakingas už savo vaikų gerą savijautą. Tada man šovė į galvą mintis, kaip iš to išpešti naudos: pasakiau, kad kai jis nesimoko, aš irgi blogai jaučiuosi. Ir mes sukirtom rankom: Jo-

nas pusę metų gerai mokėsi, o aš iki šiol nerūkau. Taigi vaikai dažnai yra arčiau tiesos ir natūralumo, reikia į juos išžiūrėti, stengtis būti panašiu.

Man, kaip rašytojui, labai daug knygų ateina iš vaikų. Prieš kokią savaitę Severija, važiuojant pro katedrą, paklausė: „Tėti, o kas ant bažnyčios uždėjo numirtą žmogų?“ Nuskambėjo tokia vaikiškai nekalta frazė, kodėl reikėjo nuskriausti mirusį, bet joje tiek mistinės potekstės: mes kažką numariname, o paskui užkeliam ant stogo ir garbinam, nors gyvo žmogaus su visom jo gražiom savybėm nemokam vertinti. Pradėjau galvoti, kad iš to gali išeiti kokia nors knygelė...

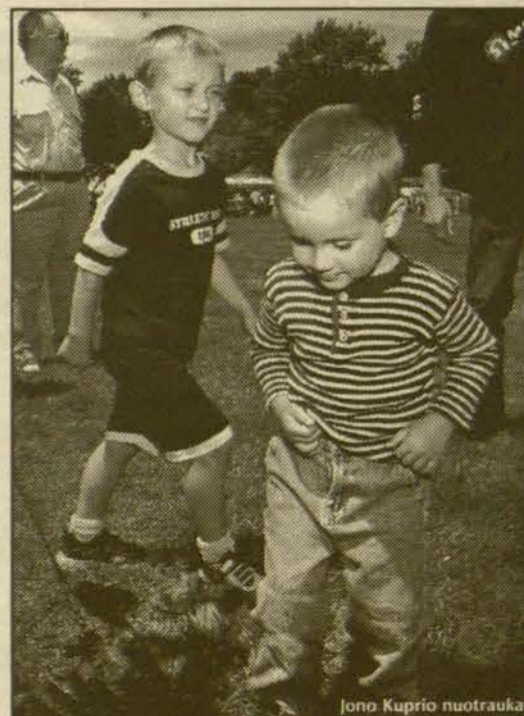
Savo pavyzdžiu galima palydėti vaikus, palaiminti, bet negalima išreikalauti, uždrausti, jėga pakreipti. Dar galima už juos pasimelsti. Malda už savo vaikus, bendra malda, beveik išnykusi Lietuvoje, yra labai stipraus poveikio. Svarbu žinoti principą, kad jeigu šviesos žmonės susivienija kokiam nors veiksmui, kryptčiai, tai jų energija auga geometrine progresija. Taigi: vienas šviesos žmogus yra kaip vienas paprastas žmogus, o du yra kaip dvidešimt, trys – kaip trys šimtai ir t. t. Kristus susirenka dvylika ir pakeičia pasaulį. Užtenka dvylikos tiksliai viena kryptimi veikiančių žmonių. Graži žydų tradicija: turėti daug vaikų ir melstis šeimoje. Kada labai stipriai supostuluoji mintį į tikslą, noras pildosi. Ši poveikio priemonė Lietuvoje, nors tai ir katalikiškas kraštas, deja, nebemadinga. Kiek atmeldžia močiutės ir seneliai prieš numirdami, tiek lieka tos palaimos. Dažnai netgi anūkai dar ilgai iš to gyvastį semia, kol patys per ligas ir nelaimes prieina prie gyvojo Dievo ir pradeda su juo bendrauti.

– Ką dar kaip lietuvišką tradiciją galėtume prikelti šeimoje? Jūs sakėte apie bendrą malda, aš pridurčiau – bendra vakarienė...

– Apskritai bendruomeninį gyvenimą. Išvažiuoju į Anykščius aš labai džiaugiuosi bendrumo pojūčiu, kaimyniškumu, nes atsitikus bėdai į juos galiu kreiptis bet kada, o Vilniuje šie ryšiai yra sutraukti. Nuo šeimos ir prasideda tas bendruomeninio gyvenimo susigrąžinimas. Ateitį aš matau tik kaip mažas bendruomenes – gatvės, namo, miestelio, Lietuvos ir t. t. Ir taip užaugsiu iki pasaulio bendruomenės, kuri imsis atsakomybės ir žmonės nekonkuruos, nesipjaus tarpusavy. Reikia palaikyti ryšį, netgi su mirusiais ir su tais, kurie gims. Kai jauti, kad esi labai mažas, sekundėlė dideliame judesy, tada nebebijai mirties, tau pasidaro ramu, tu tampi laisvas nuo visų baimių.

Ačiū už pokalbį.

Kalbėjosi Vilma Kaladytė

LEIDINIAI

Lietuvos himno istorija

Jadvyga Godunavičienė

Lietuvos nacionalinis muziejus kartu su Labdaros ir paramos fondu Vinco Kudirkos vardui įamžinti bei V. Kudirkos fondu parengė ir išleido knygą *Lietuvos himnas*, kurioje pateiktuose straipsniuose siekiama atskleisti himno istoriją bei pagerbti autoriaus atminimą.

Vincas Kudirka „Tautišką giesmę“ (tekstą ir muziką) sukūrė Naumiestyje, jau gulėdamas mirties patale, kukliai pasirašęs: „gaidą ir žodžius sudėjo V. K.“ Taip paskelbta 1898 m. šeštajame *Varpo* žurnalo numeryje, pirmą kartą išspausdiniame šį kūrinių, raginusį tautą eiti dorybės takais, dirbti visų žmonių gėrybei, įvardijusį Lietuvą, kaip didvyrių žemę, ir priminusį, kad stiprybės reikia semtis iš praeities, iš garbingos istorijos.

Atlaikiusi nemažai kritikos dėl melodijos neprofesionalumo, kai kurių teksto vietų, Vinco Kudirkos „Tautiškoji giesmė“ jau po metų, Kazio Griniaus rašytame Kudirkos nekrologe, pavadinta tautišku himnu. 1906 m. kompozitorius Antanas Kačanauskas parengė spaudai atskirą leidinį *Lietuvos hymna*, teigianti, kad „žodžiai ir melodija V. Kudirkos, fortepijonui priruošė A. Kačanauskas“. Išspausdinta Rygoje, žinomo kovotojo dėl lietuvių spaudos laisvės, inžinieriaus Antano Macijausko lešomis.

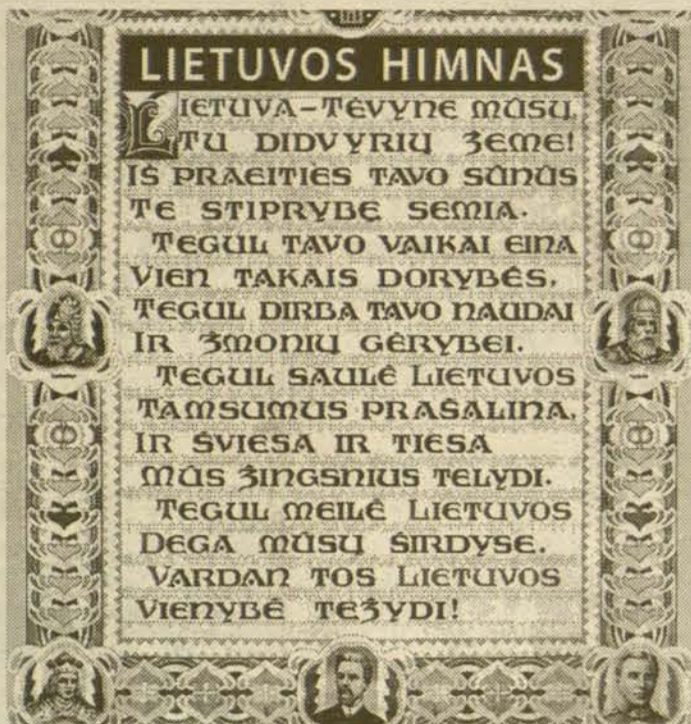
Kada „Tautiškoji giesmė“ pirmą kartą viešai sugiedota, anot vieno iš knygų *Lietuvos himnas* autorių Vinco Maciūno, tiksliai nėra žinoma. Gal tai įvyko 1899 m. Petrapielyje, kur buvo daug lietuvių studentų, kurie būrėsi į tautinę draugiją. Prie giesmės populiarumo prisidėjo arši okupacinės rusų policijos elgsena – mat buvo įsakyta ant Vinco Kudirkos antkapio iškaltus himno žodžius užtepti juodais dažais. Netrukus pradėta „Tautiškoji giesmė“ įvairiuose renginiuose giedoti atsistojus, net po kelis kartus.

Knygoje plačiai aprašoma tuometinių muzikų, net M. K. Čiurlionio kritika, kuri negailestingai

pliekė giesmės melodiją, kaip skolinį iš kitų tautų, kai kam užkliuvo, kad tekste neminimas Dievo vardas. Bet, kaip matome, himnas visa tai išgyveno ir, 1920 m. gegužės 15 d. sugiedotas pirmajame Steigiamojo Seimo posėdyje, tapo negincijamu Lietuvos himnu.

Amerikos lietuviai, dėję daug pastangų, kad po Pirmojo pasaulinio karo, susiklosčius palankioms aplinkybėms, Lietuva atgautų nepriklausomybę, savo susibūrimuose taip pat nuolat giedavo „Tautišką giesmę“. 1918 m. kovo 13–14 d. New York mieste vykusio Lietuvių seimo protokole rašoma: Virštūkstantinė delegatų minia, Seimą atveriant, iškilmingai sugiedojo Lietuvos himną „Lietuva, tėvyne mūsų“ ir Amerikos himną, vadovaujami lietuvių kompozitoriaus Stasio Šimkaus (Iš V. Maciūno straipsnio knygoje *Lietuvos himnas*).

Be jau minėto autoriaus, knygoje spaudinami žinomų mokslo ir visuomenės veikėjų prof. Gintauto Česnio, Juozo Girdzijausko, muzikologų Danos Palionytės, Jono Bruverio straipsniai. Okupacijos metų padėtį nagrinėja Romas Treideris, Juozas Marcinkevičius. Į „Tautiškos giesmės“ žodžių prasmę gilinasi prof. Regina Koženiauskienė, pabrėžianti, kad: „Už Tautiškoji giesmė“ piliečių brangiai sumokėta, ji iškentėta, todėl tokia brangi. Tai rodo himno nugiedotas kryžiaus kelias; įnirtingai tildytas, gniaužtas, žemintas, bandytas išdildyti iš antkapinio autoriaus

akmens. Mat jis kupinas slaptųjų kodų, jame ir tautinio protesto simboliai, ir tautos laisvės išraiška, ir Lietuvos nepriklausomybės vėliava, ir gyvybės kaina“.

Dauguma autorių dalyvavo pristatant leidinį visuomenei Vilniuje ir Kudirkos Naumiestyje – Vinco Kudirkos muziejuje. Ir vienur, ir kitur dėkota knygos rengėjams bei leidėjams, o himnas skambėjo ir salėse, ir prie jo autoriaus paminklo, kuris sukurtas skulptoriaus Antono Grybo, per stebuklą išliko okupantų nenugriautas, kuris nors ant jo postamento iškalti „Tautiškos giesmės“ žodžiai...

Simboliška, kad himną giedoję ir groję miesto, kuriame jis sukurtas moksleiviai, lankantys Vinco Kudirkos vardu pavadintą mokyklą. O kalbėtojai Kudirkos Naumiestį pelnytai vadino Lietuvos himno sostine.

Knyga *Lietuvos himnas* greit paplito Lietuvoje, nes iš tiesų tai, kas joje rašoma, brangu kiekvienam, kam svarbi tėvynės laisvė ir jos simboliai. O jais knygos įvade prof. Gintautas Česnys pavadino – vėliavą, herbą ir himną, atspindinčius valstybės suverenumą. ♣

V.D.U. Lietuvių išeivijos instituto leidinys

Vytautas J. Černius

Besidomintį lietuvių emigracija maloniai nuteikia 2005 m. pavasarį pasirodęs Vytauto Didžiojo universiteto Lietuvių išeivijos instituto, Kaune, 300 psl. leidinys anglų kalba: *Beginnings and Ends of Emigration*.

Tai 2001 m. lapkričio 22-23 d. vykusios instituto pirmosios tarptautinės konferencijos pranešimų rinkinys. Jame išspausdinta 17 pranešimų. Rinkinį redagavo Dalia Kuiziniene su redakcine komisija. Anglų kalbą redagavo Milda Danytė. Knyga „Versus aureus“ leidyk-

los gražiai išleista. Tiražas: 400 egzempliorių.

Anglų kalba daro rinkinį prieinamą kitų tautų tyrinėtojams. Ypač džiugu, kad konferencijoje pranešimus padarė ir kitų tautų emigracija besidomintys tyrinėtojai (5). Kad geriau suprastume emigracijos vyksmą, jo ekonomines, sociologines, psichologines ir politines priežastis bei manifestacijas, tiek ir specifines vienai tautai ar visam periodui, ar tipiškai visai žmonijai, pasidalinimas tyrinėtojų duomenimis bei mąstysenomis yra būtinas.

Taip štai Lisa Pope Fisher pateikia vienuolikos jaunų vengrų (vyrų ir moterų) apybraižą. Jie visi paliko socialistinę Vengriją ir atsidadė JAV. Dauguma jų sugrįžo atgal į savąjį kraštą, pasikeitus santvarkai Vengrijoje.

Maris Ruks žvelgia į latvių poziciją tiek „Displaced Persons“ lageriuose Švedijoje, tiek jau atvykus į JAV. Gail Levin pateikia vienos žydų šeimos, išemigravusios iš Kauno

1890-ajame dešimtmetyje, trijų generacijų istoriją Jungtinėse Amerikos Valstijose (Kaunas—Chicago).

Beskaitant lengva susidaryti įspūdį, kad emigracija vyksta tik viena kryptimi, būtent iš Europos į JAV. Tuo atžvilgiu Vladislav B. Sotirovič straipsnis skiriasi. Jis žvelgia į emigracijas vienos valstybės rėmuose (Jugoslavijos). Tai ten vykęs gyventojų judėjimas 1991–2001 metais. Orm Overland nagrinėja savo kraštą palikęs žmogaus identiteto problemas, nepaisant, ar jis būtų tremtinys, emigrantas ar imigrantas.

Dauguma (9) lietuvių pranešėjų kreipia dėmesį į 1944 m. iš Lietuvos pasitraukusių gyvenimą pokarinėje Vokietijoje ir vėliau JAV. Dalia Kuiziniene žvelgia į lietuvišką literatūrą, Bronius Vaškėlis – į teatrą „Displaced Persons“ lageriuose. Tai yra 1945–1950 m. laikotarpis. Kiti žvelgia į emigrantų gyvenimą JAV. Vytautas J. Černius

pristato vienos lietuvių moterų grupės Čikagoje akulturacijos studiją. Aušra Paulauskienė nagrinėja lietuvių imigrantų įvaizdį amerikiečių literatūroje. Viktorija Skrupskelytė žvelgia į Algimanto Mackaus poeziją. Laimutė Tidikytė rašo apie emigrantų rašytojų galimybes. Dalia Striogaitė nagrinėja lietuvių moterų rašytojų likimą išeivijoje. Vidmantas Valiušaitis pristato europiečio intelektualo (Brazaičio) patirtį New York. Milda Danytė žvelgia į Kanadon atvykusiųjų politinę veiklą Kanados Parlamente, norint padėti savajai tėvynei šalčio karo laikotarpiu.

Visi pastarieji pranešimai rišasi su 1944 m. iš Lietuvos pasitraukusiųjų patirtimi. Tik vienas pranešimas žvelgia į dabar iš Lietuvos į JAV atvykusiųjų patirtį. Po karo atvykusieji iš esmės buvo politiniai pabėgėliai, bėgę nuo sovietinio teroro, gelbėdami savo ir savo šeimų

Nukelta į 6 psl.

Kinematografiškame romane — šizofreniškas 21a. keleivis

Vladas Krivickas

Neseniai *Draugo* redakciją pasiekė New York įsikūrusios prestižinės leidyklos „Vantage Press“ išleista lietuvių kilmės rašytojo Vytauto Iskeliuno knyga *P. Y. B.: 21 st. Century Circe*.

Žinoma, iškart suintrigavo tai, kad autoriaus vardas bei pavardė – „visiškai“ lietuviški, tai, kad jo knygą išleido gerai šiuolaikinės amerikiečių literatūros sluoksniuose žinoma leidykla bei tai, kad knygos anotacijoje pabrėžiama, jog V. Iskeliunas yra imigrantų iš Lietuvos sūnus, pirmasis gimęs JAV. Taip pat sudomino paties autoriaus pastaba, kad jis šiuo metu esąs vienintelis į JAV emigravusių Iskeliunų šeimos palikuonis, ir kad prie ankstyvo šeimos, autoriaus žodžiais tariant, „sūnykimo“, prisidėjo sunkus emigrantų gyvenimas bei kultūrinių skirtumų sukelti sukrėtimai. Visa tai paskatino leidejų atsiųstą knygą ne tik pavartyti, bet ir perskaityti.

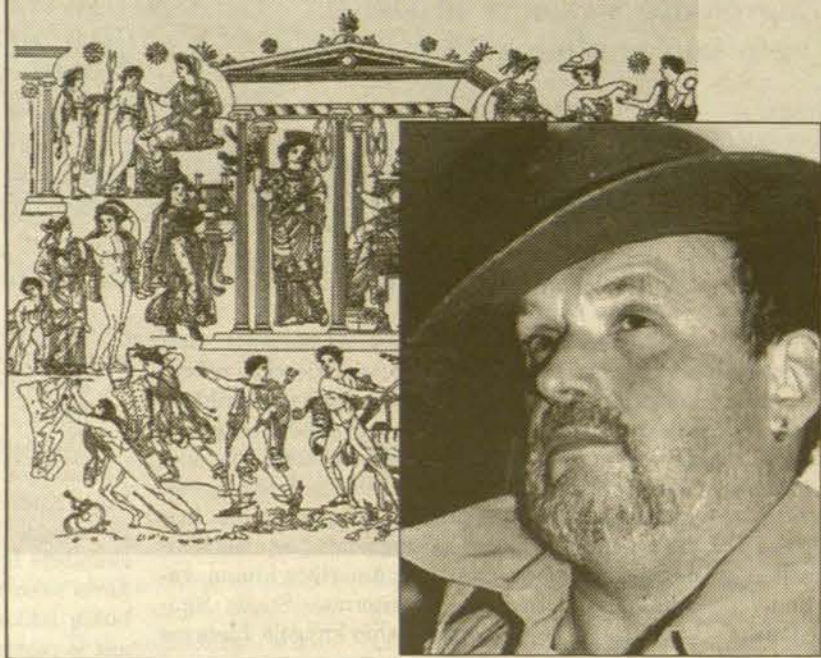
P.Y.B. – vos 71 puslapio apimties romanas, suskirstytas į kelių puslapių ilgumo dalis, kurių kiekviena suteiktas pavadinimas. Kiekviena dalis yra savitai išbaigta, tačiau vis dėlto joms trūksta savarankiškumo, semantinio bei struktūrinio svorio, kad kūrinį būtų galima pavadinti novelių romanu. Kompozicijos prasme žanrinę kodą padeda atpažinti viso kūrinio tematinis žanras – psichologinis siaubo trileris. Šis žanras sugestijuoja romano kinematografiškumą – trumpos, taikliai, reziumuojančią funkciją atliekančiais pavadinimais pavadintos atkarpos primena filmo scenas.

Į galvą ateina bet kokio DVD

**P.Y.B. . . .
21ST CENTURY CIRCE**

VYTAUTAS ISKELIUNAS

formatu žiūrimo kino filmo pavyzdys: galite žiūrėti filmą išties, tačiau galite jį sustabdyti, vėliau susirasti jo scenas, pagal pavadinimą pasirinkti norimą ir žiūrėti toliau. Net struktūriškai ir funkciškai *P.Y.B.* skyrelių pavadinimai primena kino filmo scenų pavadinimus: jie nusako atkarpos turinį, tematinio vystymosi kryptį (savotiško žymeklio funkcija), tuo pat metu jie yra sąmojingi ir palaiko skaitytojo dėmesį, neleidžia jam „užmigti“, pvz.: „I Ha-

ven't Changed“, „You Are All Crazy“, „Time To Go Nuts“, „Me and You Against the Bastards“, „What You Wish and What You're Dished“, „Row Your Boat“.

V Iskeliuno talentas neabejotinai slypi jo lakoniškume. Tačiau priešingai „filosofiniam“ lakoniškumui, jo glaustumas yra „buitinis“. Sakiniai vidutinio ilgumo, vengiama sudėtingų žodžių, tačiau taip pat beveik nėra ir jokių kalbos vingrybių, jokių paslaptinių nutylėjimų, dviprasmybių ar panašiai. Pasakojama pabrėžtinai kasdieniškai, paprastai, be jokių pagražinimų. Jeigu juokaujama, tai taipogi paprastai, ne tiek ironiškai, kiek humoristiškai, be paslėpto keiasluoksnio gudravimo. Verta pastebėti, kad bene vienintelis intelektualinio „gudravimo“ elementas – graikų mitologijos veikėjos Circe (lietuviškai Kirché) buvimas nepateisina pretenzijos: iškeltas į romano pavadinimą, Kirché motyvas pačiu tekstu niekaip neįtvirtinamas, nors ir implikuojama, kad Will Felzo – mistinė moteris – kraugerė, keista pasiutligės forma užkrėsta jauna moteris savo figūratyvine bei semantine kokybe ir yra toji 21-ojo amžiaus Kirché. Vis dėlto tai pernelyg paviršutiniškas ir, tiesą sakant, nelabai pavykęs mėginimas suteikti kūriniiui reikšmės naudojantis tūkstančių metų senumo mitologijos bei kultūros simbolika.

Kas kita – rašymo stilius. Minėtasis glaustumas V. Iskeliunui padeda atlikti ne vienam rašytojui neįveikiamą užduotį: keliose dešimtyse puslapių „suspausti“ nemaža veiks-

mo ir pasiekti, kad kūrinys nebūtų padrikas tarpusavyje susijusių novelių kratynys, o pradžia, pabaiga, kulminacija, pagrindinius bei šalutinius veikėjus, pagrindines bei šalutines veiksmo linijas turintis romanas.

Neaiškūs kūrinio pavadinimas jau pirmajame puslapyje iššifruojamas kaip „Psychotic young bitch“. *P. Y. B.* yra ir romano pasakotojo, „fenomenų tyrėjo“ užvestos bylos kodas, ir vienos svarbiausių veikėjų – Will Felzo – apibūdinimas. Romano veiksmas sukasi būtent apie Will, kuri įkūnija tai, ką pasakotojas vadiną „psychotic young bitch“. Kaip ir būdinga tokio žanro kūriniams, be „piktosios moters“ romane veikia ir Frankenstein tipažas – psichiatrinėje ligoninėje nesėkmingais eksperimentais su gyvūnų kryžminimu užsiėmęs daktaras Martin Kolinksi, ir šuns-vilko hibridas „saldžiū“ vardu Sweetcakes, ir mistine veikla užsiimančios „fenomenų tyrėjas“, ir eksperimentavimai su DNR.

Galiu būti šališkas, nes niekada nepasižymėjau kaip didelis fantastikos bei siaubo romanų gerbėjas, tačiau kūrinio siužetinė schema, susijusi su fantastikos sfera, atrodo gana primityvi (kad ir minėtasis veikėjų tipiškas). Daug svarbesni atrodo romane esantys realaus pasaulio ženklai – talentingai keiliais sakiniais kuriami žmonių portretai, jų santykiai, konfliktai. Netgi pats svarbiausias prasmės romano šifras – „psychotic young bitch“ – atrodo daug reikšmingesnis ir įdomesnis apmąstytas realioje plotmėje, nei fantastinėje. Kitaip sakant, atsainus, savanaudiškas, aplinkiniai manipuluojančios Will, aiškiai turinčios klinikinės isterikės požymių, elgesys atrodo daug įdomesnis kaip literatūrinis šiuolaikinės jaunos moters tipo variantas, nei kaip fantastinių romanų „piktojo genijaus“ produkto tipas.

P.Y.B. neabejotinai ir forma, ir turiniu kalba šiuolaikiniam didmiesčių žmogui. Į galvą ateina britų eksperimentinio roko grupės „King Crimson“ dainos žodžiai, kaip niekas kitas gerai susumuojantys tai, apie ką yra V. Iskeliuno knyga

Cat's foot iron claw

Neuro-surgeons scream for more

At paranoia's poison door.

Twenty first century schizoid man.

Blood rack barbed wire

Politicians' funeral pyre

Innocents raped with napalm fire

Twenty first century schizoid man.

Palyginus su gausybe kitos šio žanro ir tematikos literatūros autorių, V. Iskeliunas turi keletą svarbių pranašumų: stiliaus lakoniškumą, kalbos paprastumą, kurie, beje, nesumenkina siužeto „tankumo“. Populiaria ir patrauklia forma rašytojas pateikia tai, ką su malonumu gali skaityti tokie pat „trenkti“ kaip ir romano veikėjai didmiesčio visuomeninio transporto keleiviai. Juolab, kad knygą perskaityti užtenka vienos kelionės į darbą ir atgal namo. ☘

Lietuvių išeivija

Atkelta iš 5 psl.

gyvybes, vengdami išvežimo į Sibirą, norėdami išlaikyti savo ištikimumus. Jų dvasinis ryšys su paliktuoju kraštu, rūpinimasis Lietuvos likimu buvo ir liko labai stiprus.

„Displaces Persons“ lageriuose gyventas laikas, 3–4 metai, leido savųjų tarpe apsiprasti su Lietuvos praradimu, įsigyti naujų draugų, pažįstamų ir, atsidūrus JAV, tais ryšiais naudotis, kartu bendrauti, vienas kitą remti, bet taip pat ir socialiai kontroliuoti, rūpinantis, kad Lietuvos vardas ar lietuvių įsivaizduojamas jos įvaizdis būtų nepažeistas.

Po Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo atvykusieji daugiausia apibūrinami kaip ekonominiai imigrantai, ieškantys geresnio gyvenimo, geresnio atlyginimo, bandantys sukurti sau ir savo šeimai geresnį gyvenimą, nei tas, kurio tikėjosi su-

laukti Lietuvoje. Jų ir atvykimo procesas kitoks: ryte jie dar priprastame, pažįstamame Vilniuje, o vakare jau Čikagoje, kur ir kalbama kita kalba, ir kitokie papročiai.

Daiva Kuzmickaitė pristato dabar atvykstančių lietuvių imigrantų patirtį Čikagoje. Įdomus Vyčio Čiubirinsko pranešimas, kuriame jis žvelgia į keturias lietuvių imigrantų bangas Jungtinėse Amerikos Valstijose 1870–2000 metų laikotarpiu ir jas pateiktoje lentelėje charakterizuoja. Artūras Tereškinas meta žvilgsnį į ryšį tarp žiniasklaidos, žmonių judėjimo ir pilietybės.

Besidomintys šia knyga, gali ją užsisakyti iš VDU Išeivijos instituto, Daukanto 25, Kaunas, Lietuva. ☘

